

Charlotte Poussin

Educatoare Montessori AMI

Prefață de André Roberfroid (AMI)

Montessori de la naștere la 3 ani

Învățăm să fim eu însumi

Cuprins

Prefață	V
Mulțumiri	VII
Introducere	XII
1 Maria Montessori (1870-1952)	4
Una dintre primele femei medic din Europa	5
Prima casă a copiilor	6
Înmulțirea școlilor și notorietatea	7
Montessori astăzi	10
2 Dezvoltarea copilului între 0 și 3 ani	14
Etapile dezvoltării de la 0 la 3 ani	18
Înainte de naștere	18
Nașterea	21
De la 0 la 2 luni	26
De la 3 la 4 luni	29
De la 5 la 6 luni	30
De la 7 la 10 luni	31
De la 11 la 13 luni	33
De la 13 la 18 luni	34
De la 18 luni la 2 ani	35
De la 2 la 3 ani	36
Spiritul absorbant	38
Perioade senzitive	42
Perioada senzitivă a ordinii	48
Perioada senzitivă a mișcării	49

Perioada senzitivă a limbajului	50
Perioada senzitivă a rafinamentului senzorial	54
Perioada senzitivă a obiectelor mici	54
Perioada senzitivă a vieții sociale	55
Tendențele umane	56

3 Nevoile copilului între 0 și 3 ani 58

Nevoia de a se concentra	59
Nevoia de libertate, dar și limitele	62
A învăța să fie liber	63
Libertate, supunere, ascultare și capriciu	64
Nevoia de a se conștientiza pe sine și de a merge spre independență	69

4 Abordarea Montessori acasă 74

Să ne pregătim pentru să primim copilul fiind conștienți de rolul nostru	76
Rolul nostru de observator	76
Rolul nostru de exemplu	78
Rolul nostru de însoțitor	81
Rolul nostru de garant al relației și calității acesteia	84
Etapile unei relații	84
★ Până la 8 luni	84
★ De la 8 la 15 luni	85
★ De la 15 luni la 3 ani	86
Să dezvoltăm o relație de calitate	88
Să avem grijă de noi înșine pentru a hrăni relația	91

Să promovăm un mediu adaptat copilului.....	92
Să favorizăm un univers simplificat care să țină cont de perioadele senzitive.....	93
Să favorizăm ordinea.....	93
Să favorizăm rafinamentul simțurilor.....	95
Să favorizăm mișcarea inteligentă.....	96
Să favorizăm limbajul și relația.....	96
Un mediu înconjurător care se adaptează copilului și adaptează copilul acestuia.....	97
Patul.....	97
★ topponcino.....	97
★ leagănul.....	99
★ patul jos.....	101
Camera.....	104
Baia.....	107
Restul casei.....	108
Un mediu care urmează ritmul și nevoile copilului.....	110
Alimentația.....	110
★ Masa este un moment de relaționare.....	110
★ Alăptarea.....	111
★ Întărcarea.....	112
★ Hrănirea cu lingurița.....	112
★ Mâncarea hrănește corpul și sufletul.....	114
Somnul.....	115
Potty training.....	120
Un mediu înconjurător sigur și propice jocului.....	123
Să ne jucăm fără jucării.....	124
Să alegi jucăriile.....	127
Să dăm imaginarului locul cuvenit.....	128
Să ai încredere, cel mai frumos cadou pentru favorizarea încrederii.....	131

Să-i propunem copilului activități stimulative	134
Pentru a stimula vederea	136
Obiecte mobile.....	136
Obiectele suspendate.....	139
Obiectele și activitățile legate de vedere.....	139
Pentru a stimula auzul.....	141
Pentru a stimula pipăitul.....	142
Pentru a stimula gustul și mirosul	142
Pentru a favoriza construcția mișcării.....	143
Motricitate fină.....	143
Motricitate globală.....	146
Pentru a favoriza construcția limbajului.....	148
Pentru a favoriza autonomia	150
Grija față de persoana sa	150
Grija față de mediul intern.....	151
Grija față de mediul extern.....	154
5 Montessori în structură colectivă	158
Concluzie	166
Anexe	169
Patru exemple de mobile.....	170
Adrese utile.....	174
Bibliografie.....	175
Lucrări de Maria Montessori	175
Alți autori	175
Alte surse.....	176

Libris .RO

Respect pentru oameni și cărți

Introducere

Micuțul om este o entitate aparte, ale cărei prime 1 000 de zile îi influențează întreaga viață, pentru că este vorba despre o activitate care va crea individul. Trei ani de construcție de care nu-ți amintești în mod conștient, dar care figurează în memoria noastră inconștientă. Copilul de această vârstă merită deci cea mai mare atenție. Înainte de orice, el se hrănește cu dragoste și cu relații de calitate. Această carte vrea să contribuie la conștientizarea colectivă a importanței esențiale a primilor trei ani din viață. Atunci, educația trebuie să fie considerată ca **un ajutor dat vieții**, adică un serviciu oferit celui mai mic care, vulnerabil fiind, are nevoie de sprijin pentru a supraviețui, a se adapta și a se dezvolta armonios.

A educa înseamnă a ajuta, a oferi servicii. Acest ajutor trebuie să fie bine dozat, deoarece orice intervenție inutilă poate deveni o piedică în dezvoltarea naturală și în echilibrul copilului. Totul este o chestiune de măsură. **Cum să ajutăm fără să ajutăm prea mult?** Aceasta este marea întrebare la care încerc să răspund în această carte, sprijinindu-mă pe lucrările doctorului, pedagogului și psihiatrului Maria Montessori, ca și pe experiența mea de „părinte explorator”, mamă a cinci copii care au astăzi între 2 și 17 ani. Și asta fără a uita să mă inspir din experiența copilului care am fost.

„Copilul este singurul ghid care ne permite să știm ce trebuie să fie educația.”

Maria Montessori, Educația și Pacea

Pentru a însoți copilul așa cum trebuie este de dorit să cunoaștem dinainte etapele dezvoltării sale, din punct de vedere fizic, cu siguranță, dar mai ales din punct de vedere spiritual, căci viața sa psihică este intensă între 0 și 3 ani. Ea începe încă de la naștere și chiar înainte. Caracterul copilului se construiește în funcție de circumstanțele vieții sale între 0 și 3 ani. Dacă în această perioadă el dobândește trăsături negative de caracter, le poate corecta ușor între 3 și 6 ani.

Apoi, între 7 și 12 ani i se dezvoltă conștiința morală. Și asta cu atât mai mult cu cât propria sa voință s-a dezvoltat mult înainte.

Dacă prin povestirile, cărțile și conferințele sale, Maria Montessori a vrut să transmită un mesaj, acesta este importanța respectului față de copil. Ea credea că adulții se preocupă prea mult de faptul de a fi ascultați, de a controla totul, de a organiza și de a interveni în viața copilului, chiar având cele mai bune intenții din lume, înăbușându-i astfel activitățile spontane inspirate de forțele vitale. Credea că omul este dominat de acest fenomen încă de la naștere și că asta explică universalitatea unui conflict inconștient care domnește între adulți și copii. Montessori folosea termeni duri pentru ca această conștientizare să poată fi făcută: da, adap-

tarea copilului este necesară, dar ea nu trebuie să fie bruscă, căci copilul, asemenea unui mugur fragil, are nevoie de adaptare lentă și calmă, altfel riscând să-și piardă propria personalitate și să dezvolte defecte mari, pe care ea le numea „devieri”.

**„Nimic nu poate fi realizat
în lumea adultului dacă
n-a fost realizat mai întâi
în lumea copilului.”**

Maria Montessori, *Educația și Pacea*

Ea nu era de acord ca adultul să nu cunoască copilul, considerându-l ca pe o viitoare persoană pe care s-o introducă într-o formă, într-un mediu din ce în ce mai materialist și îndepărtat de natură. Ea vorbea despre un adult „orb în fața copilului”, nerecunoscându-i caracteristicile și obiectivele diferite de ale sale. Această situație generează o luptă din care adultul, deși obosit, iese întotdeauna învingător, în timp ce copilul rămâne frustrat și neînțeles, chiar rănit, complexat. Adultul pierde ocazia de a fi fericit participând în mod pozitiv la dezvoltarea copilului și de a trăi în pace cu el. La rândul lui, copilul pierde sentimentul valorii sale personale. Acest sentiment de inferioritate îi diminuează încrederea în sine, doar dacă nu-și transformă viața într-o provocare în

care să facă mereu totul mai bine decât ceilalți, cu riscul de a deveni un om neliniștit, îngrijorat, puțin milostiv și puțin cooperant.

Maria Montessori opunea două voci: cea a dragostei, a muncii, a independenței și a colaborării și cea a urii, a posesiei, a dependenței și a competiției.

Este vorba deci despre o problemă crucială.

Pentru că, dacă este plasat într-un mediu favorabil dezvoltării armonioase a personalității sale, copilul va construi o ființă umană mai bună, sănătoasă psihic, încrezătoare, independentă, creativă, generoasă, cu dorința de a crea o lume mai bună.

Fiecare copil este o promisiune, căci poartă în el o comoară de entuziasm și de dragoste. Fiecare naștere dă o nouă speranță omenirii. Pentru asta însă, forțele pozitive ale copilăriei trebuie să fie păstrate.

Educația reprezintă calea cea mai bună pentru pace, de unde importanța misiunii noastre de educatori.

Rolul nostru poate fi rezumat în trei puncte:

- ★ Să reperăm, să respectăm și să înțelegem activitățile copilului, observându-l.
- ★ Să participăm la dorința copilului de activitate reală, să-l educăm pentru a deveni independent, să-i oferim serviciul fără să-l servim, să găsim pragul potrivit pentru a interveni. Copilul nu vrea să fie ajutat, ci să fie liniștit pentru a învăța să facă lucrurile singur.
- ★ Să fim vigilenți în relațiile noastre, deoarece copilul este foarte sensibil, și să-i ascultăm impresiile. Mai degrabă să cooperăm decât să impunem.

Maria Montessori făcea o adevărată pledoarie pentru drepturile copilului. Educatorul nu trebuie să fie perfect, ci să facă totul cât mai bine posibil. Să fim conștienți că scopul nostru este de a ajuta fiecare copil și, prin el, să ajutăm ca întreaga omenire să fie mai bună. Secretul reușitei? Cu siguranță, această simplă conștientizare, dublată de cea mai mare umilință.

A fi în loc de a avea.

Libris .RO

Respect pentru oameni și cărți

2 Dezvoltarea copilului între 0 și 3 ani

De dezvoltarea copilului nu este liniară, ea se face în salturi. Maria Montessori a evidențiat patru perioade de creștere, pe care le-a numit „planuri de dezvoltare”:

- ★ prima copilărie (copilăria mică), de la 0 la 6 ani;
- ★ copilăria, de la 6 la 12 ani;
- ★ adolescența, de la 12 la 18 ani;
- ★ maturitatea, de la 18 la 24 de ani.

La intrarea în fiecare dintre aceste perioade se flă un copil nou, cu nevoi noi, descrise în cartea *Învăță-mă să fac singur, pedagogia Montessori explicată părinților*.³

Noi ne concentrăm aici pe perioada primei copilării, mai exact asupra primei sale jumătăți, de la 0 la 3 ani. Importanța acestei etape de dezvoltare este esențială, pentru că ea condiționează întreaga viață a individului. În ciuda faptului că uneori unii sunt sceptici, bebelușul chiar are o viață psihică intensă încă de la naștere, ba chiar înainte de asta. Această conștientizare este capitală pentru viitorul său, căci noi avem grijă de viața sa psihică așa cum avem grijă de dezvoltarea lui fizică. Calitatea relațiilor copilului cu anturajul său de la începutul vieții are repercusiuni:

- ★ psihologice, din punctul de vedere al relației pe care o vor avea cu ceilalți;
- ★ fizice, din punctul de vedere al dezvoltării sale corporale;
- ★ psihice, din punctul de vedere al dezvoltării inteligenței sale.

În timpul celor nouă luni petrecute în pântecul mamei sale, copilul trăiește în simbioză cu ea, apoi, deodată, se naște. Pentru el este o schimbare de atmosferă, făcându-se trecerea dintr-o lume în alta. Bebelușul trece dintr-un

„Micuțul, ieșit din corpul matern, nu este încă detașat de acesta.”

Maria Montessori, *Spiritul absorbant al copilului*

³ Eyrolles, 2011.

mediu acvatic într-unul aerian. Acum, toate percepțiile sale se schimbă: cea a luminii, a sunetelor, a contactelor fizice. Totul este mai direct, mai intens. În burta mamei sale totul era mai purificat, mai filtrat. Născându-se, bebelușul trebuie să abandoneze o anumită pasivitate: de acum înainte, pentru a trăi, el trebuie să fie activ pentru a se hrăni și a respira. Asta nu mai intră acum în sarcina corpului mamei, el nu mai face „un tot” cu ea. Și totuși „micuțul ieșit din corpul matern nu este încă detașat de acesta”, scrie Maria Montessori în ***Spiritul absorbant al copilului***⁴. Va avea nevoie de ani pentru a se construi ca individ. Identitatea sa se modelează puțin câte puțin până în ziua în care el spune „eu”, asta spre vârsta de 3 ani. Apoi, de la 3 la 6 ani, ea se consolidează. Individul se construiește. La naștere, bebelușul este foarte vulnerabil și dependent, dar el este deja o entitate în sine, care are o misiune: să se construiască! El este actorul propriei sale dezvoltări. Învăță permanent din interacțiunea cu ceilalți și cu mediul său înconjurător. Prin experiența sensibilă își dezvoltă inteligența, limbajul, senzațiile și percepțiile. El se construiește ca individ, dar și ca ființă socială, adoptând toate caracteristicile mediului și timpului său.

Maria Montessori considera că există trei perioade embrionare:

- ★ embrionul fizic, înainte de naștere;
- ★ embrionul psihic sau „spiritual”, de la naștere la 3 ani;
- ★ embrionul social, de la 3 la 6 ani.

Pentru Maria Montessori, perioada de construcție psihică, de la naștere la 3 ani, era cea mai importantă pentru buna dezvoltare a copilului. Este perioada conexiunilor neuronale (sinapsele) care se fac datorită interacțiunilor cu lumea exterioară în timpul mielinizării celulelor cerebrale (proces care formează, în jurul anumitor fibre nervoase, o teacă izolatoare dintr-o substanță numită mielină, constituită din lipide și proteine). Imaginile lumii i se imprimă pe creier datorită experiențelor simțurilor, care sunt asemenea unor chei de citire a mediului înconjurător. Această activitate sinaptică pune bazele construcției inteligenței. Este deci important ca în momentul acela să hrănim spiritul și să stimulăm o colaborare între cele două emisfere ale creierului.

4 Desclée de Brouwer, 2003.

Emisfera stângă este centul responsabil de limbaj, de mișcările precise, de logică, de matematică și de analiză. Emisfera dreaptă răspunde de expresia feței, de mișcarea corporală, de controlul mușchilor, de intuiție, de desen și de cântec.

Se confirmă că perioada de la naștere la 3 ani, capitală pentru copilul și adultul care va deveni mai târziu, este greu de gestionat de cel care trăiește alături de copil. Deși acesta îl iubește și îi dorește tot ce este mai bun, uneori i se pare greu să adapteze modul lui de viață la cel al nou-născutului. Copilul de la 0 la 3 ani și adultul au ritmuri biologice foarte diferite. Atunci adultul are tendința de a-l adapta pe cel al copilului ritmului său, pentru ca să poată dormi și gestiona timpul ca înainte... Și modurile de comunicare a adultului și a copilului sunt distincte. Copilul are multe nevoi pe care le exprimă... în felul lui! Iar adultului îi este greu, câteodată, să le decodeze, chiar și cu cea mai mare voință din lume. În ceea ce-l privește, pentru a comunica cu cel mic, el folosește limbajul vorbit, dar vorbește fără să fie convins că este bine înțeles...

Evoluția societății noastre a îndepărtat părinții de propriii lor părinți, care le-ar fi putut fi niște buni îndrumători. Și modurile noastre de viață au făcut comportamentele parentale mai puțin instinctive. Și totuși este de dorit ca părintele să-și urmeze instinctul parental. În special, trebuie redată toată valoarea sa instinctului matern. Intuiția unei mame, dacă ea o urmează, îi permite să înțeleagă nevoile copilului ei. În mod spontan, ea îl înfășoară cu un voal protector și-i însoțește dezvoltarea într-un mod natural. Cu cât încercă mai mult să descifreze și să respecte limbajul bebelușului, cu atât calitatea relației lor va fi mai bună. Cu siguranță că prima perioadă a copilăriei mici este foarte delicată, dar cu cât vom fi mai disponibili, centrându-ne pe nevoile copilului mai degrabă decât pe ale noastre, cu atât el va fi mai prezent în relație. Atunci aceasta devine mai ușoară, plină de bucurie și satisfacție reciprocă, în favoarea bunei dezvoltări a micuțului în ritmul său propriu. În timpul primei copilării se întemeiază încrederea de bază, garanția echilibrului psihologic pe termen lung.

Etapele dezvoltării de la 0 la 3 ani

Cunoscând dinainte succesiunea etapelor dezvoltării între 0 și 3 ani, îți este mai ușor să-ți însoțești copilul. Pe scara unei vieți, această perioadă este cea care are cel mai mare număr de evoluții. Iată aici o descriere succintă. Bineînțeles că vârsta achizițiilor este variabilă, în funcție de copil, așa că vârstele indicate mai jos sunt doar niște repere.

Înainte de naștere

Se vorbește adesea despre naștere ca despre prima zi de viață a unei ființe umane. Și totuși, dacă se consideră că viața începe în ziua concepției, iată 270 de zile care alcătuiesc primul capitol al istoriei sale. Putem să ne referim la numeroase cărți sau site-uri de pe internet, care descriu etapele vieții intrauterine pentru a urmări evoluția bebelușului de-a lungul săptămânilor pe care le trăiește în pântecul mamei sale. Asta alimentează legătura care se țese deja între mamă și această persoană nouă care este copilul său. Acestă ființă dezvoltă simțuri: mirosul (de la 2 luni), gustul (de la 3 luni), auzul (datorită zgometelor interioare și exterioare, în perioada 2-5 luni), văzul (cu capacitatea de a distinge ziua și noaptea, din luna a patra) și pipăitul. Cele cinci simțuri se exersează deci în perioada intrauterină, în special cel al pipăitului, care permite să intri în contact cu bebelușul în timpul sarcinii. Din luna a patra, dacă încerci o ușoară presiune cu mâna asupra pântecului, în dorința de a crea o relație, bebelușul răspunde și vine să se cuibărească în această mână. Nimic nu este mai emoționant decât acest prim schimb.

Copilul este deja sensibil la atenția care i se acordă în timp ce crește în interiorul mamei. El resimte tensiunile și momentele de bună dispoziție pe care le trăiește mama sa. Este într-o relație permanentă cu ea, într-un mod foarte strâns. El simte afecțiunea și dragostea care i se oferă, având deja

nevoie de această atenție binevoitoare pentru a se dezvolta în liniște. În pântecul mamei sale, omulețul este deja o ființă socială în interacțiune.

Primele sale relații create încă din viața intrauterină sunt cele cu anturajul apropiat, în special cu părinții. Legătura cu mama pare evidentă, dar ea poate fi mai mult sau mai puțin puternică, în funcție de disponibilitățile ei. Ea este mai mult sau mai puțin prezentă pentru copilul ei. Calitatea acestor prime relații condiționează buna dezvoltare a bebelușului; practica haptonomiei poate fi o ocazie formidabilă care să hrănească această relație mereu crescândă care unește copilul cu părinții săi. Haptonomia este o știință a afectivității, o practică ce constă în stabilirea unei relații prin atingere, prin contact afectiv, psihologic și tactil. Este vorba despre a intra în relație cu bebelușul *in utero* și de